

Мурзаканова Г.А.

БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРДИН ЭСТЕТИКАЛЫК МАДАНИЯТЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ

Мурзаканова Г.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

G.A. Murzakanova

FORMATION OF AESTHETIC CULTURE OF FUTURE TEACHERS

УДК: 371.124:37.036

Бул макалада болочок мугалимдердин эстетикалык маданиятын калыптандыруунун айрым бир маселелери каралды. Инсандын эстетикалык талантарынын, сезимдеринин, эстетикалык байлыгынын эң негизги шарты болуп анын интеллектуалдык жактан терең жетилүүсү эсептелет. Ошондуктан эстетикалык тарбиянын максаты баланы дүйнөлүк маданияттын жетишкендиктери, адамзаттын маданий баалуулуктары менен тааныштыруу болуп эсептелет.

Негизги сөздөр: эстетика, эстетикалык маданият, эстетикалык тарбия, салыштыруу методу.

В данной статье рассмотрены некоторые вопросы формирования эстетической культуры будущих учителей. Основными условиями интеллектуального развития человека является эстетического талант, чувство, эстетическое богатство. Поэтому целью эстетического воспитания считается о ознакомление ребенка с достижениями мировой культуры, культурному ценностями человечество.

Ключевые слово: эстетика, эстетическая культура, эстетическое воспитание, метод сопоставления.

This article discusses some of the issues shaping the aesthetic culture of the future teachers. The main terms of the intellectual development of man is the aesthetic talent, feeling, aesthetic richness. Therefore, the purpose to the aesthetic education of the child is considered to be acquainted with the achievements of world culture, the cultural values of humanity.

Key words: aesthetics, aesthetic culture and aesthetic education, a comparison method.

Мугалим болуу улуу иш. Мугалим – устат, окутуучу, тарбиячы, багыт берүүчү, түшүндүрүүчү, окуучулар ички сырын бөлүшкөн сырдакана киши. Мугалимдик кесиптин ысык-суугуна каниет кылып өз кесиптик милдетин ак ниет менен аткаруу эрдикке (айрыкча азыркы шартта) тете иш. Ар бир адам бул жашоодо өз бактысын издейт, бактылуу болууга умтулат. Жаш муундар үчүн жакшы мугалимден окуп калуунун өзү чоң бакыт. Бул турмушта өз устатын табуунун өзү бакыт.

Педагогдук кесип жоопкерчиликтүү, коомдук маанидеги ар түрдүү милдеттери көп болгон оор кесип.

Мугалимдин кесиптик ишмердүүлүгү төмөнкүдөй элементтерден турат:

1. Изилдөөчүлүк;
2. Түзүүчүлүк (конструкциялоо);
3. Уюштуруучулук;
4. Карым-катнаш жасоо, мамилелешүү.

Мугалим өзүнө жүктөлгөн коомдук вазипаны жогорку деңгээлде аткаруу үчүн төмөнкүдөй кесиптик сапаттарга ээ болушу зарыл:

- дүйнөгө карата өз көз карашынын болушу;
- турмуштун ар кандай тармактары боюнча кеңири билимдерге, түшүнүктөргө ээ болуу;
- курактык, педагогикалык жана социалдык психология, педагогика, курак физиологиясы жана мектеп гигиенасы боюнча терең билимдерге ээ болушу;
- өзү окута турган предмет боюнча өтө терең билимдерге ээ болушу;
- окутуунун жана тарбиялоонун жаңы усулдарын билүүсү;
- өз кесибин сүйүүсү, окуучуларды өзү окуткан сабакка кызыктыра билүүсү;
- өз ишине чыгармачылык менен мамиле жасоо;
- балдардын жан-дүйнөсүн түшүнө билүү, педагогикалык оптимизмдин болушу;
- педагогикалык технологияны билүүсү жана педагогикалык тактика ээ болуусу;
- өзүнүн педагогикалык чеберчилигин такай түрдө өстүрүүнүн аракетинде болуу.

Мугалимдин эң башкы сапаты – балдарды сүйө билүүсү – ансыз мугалим педагогикалык кесипте натыйжалуу (өндүрүмдүү) иштей албайт.

Адамзаттын тарыхынын кайсы гана мезгили болбосун баланы сүйүү жана тарбиялоо маселеси эң башкы маселеле болуп келгени талашсыз. Ар бир эл, инсан өз баласын жакшы адам кылып тарбиялагысы келет. Байыртадан ата-бабаларыбыз ар бир сөзүн балага ар тараптуу тарбия берүүгө багыттаган. Кандай кылымдар бою жашаган каныбызга сиңип, каада-салтыбызга чөгөрүлгөн алтын сындуу тарбиялык жагдайлар көзгө көрүнбөгөн, көнүлгө сезилбегендей көнүмүш адатка айланып калган. Мына ушул жагдайлардын бири баланын эстетикалык маданиятын калыптандыруу болуп саналат.

Болочок мугалимдердин эстетикалык маданиятын калыптандыруу – бул максатка ылайык инсандын турмуштагы жана искусстводогу сулуулукту толук жана туура кабыл алуу жөндөмдүүлүгүн өстүрүү процесси. Ал көркөмдүк элестөөлөрдүн, көз караштардын жана ишенимдердин системасын иштеп чыгуу дегенди билдирип, чыныгы эстетикалык баалуулуктар менен канагат алууну болжойт.

Эстетика деген гректин «сезилүүчү, сезүү аркылуу кабыл алынуучу» деген сөзүнөн келип чыккан. Эстетикалык тарбия – адамдын объективдүү чындыкка карата болгон белгилүү эстетикалык мамиле-

син калыптандыруу. Эстетикалык тарбия берүү жарыясында белгилүү коомдогу эстетикалык баалуулуктардын дүйнөсүнө берилүүчү мүнөздөмөлөргө ылайык инсандын ошол баалуулуктарга карата туура багыты иштелип чыгууга тийиш. Ошол эле учурда эстетикалык тарбия жараянында инсандагы объективдүү чындыкты эстетикалык кабыл кылып, эстетикалык баалоо жөндөмүн калыптандыруу жана өстүрүү, эстетикалык табитин жана эстетикалык идеалын тарбиялоо менен анын сулуулуктун мыйзам ченемдүүлүгүнө ылайык чыгармачылык жөндөмүн, искусстводо, эмгек ишмердүүлүгүндө, жашоо турмушунда эстетикалык баалуулуктарды жаратуу жөндөмдүүлүгүн оожалдыруу. Инсандын эстетикалык талаптарынын, сезимдеринин, эстетикалык баалоолорунун байлыгынын эң негизги шарты болуп анын интеллектуалдык жактан терең жетилүүсү эсептелет. Ошондуктан эстетикалык тарбиянын максаты баланы дүйнөлүк маданияттын жетишкендиктери, адамзаттын маданий баалуулуктары менен тааныштыруу болуп эсептелет.

Болочок мугалим өздөрүнүн кандай максатка умтулуп бара жаткандыктарын, мектепте балдарга билим берүүнүн ар бир этабында кайсы милдеттер негизги милдет болуп коюла тургандыгын ачык түшүнүүлөрү тийиш. Ошон үчүн эстетикалык тарбиянын жалпыга бирдейлиги эң маанилүү болуп эсептелет.

Студенттерге эстетикалык тарбия берүү жагынан жогорку окуу жайы негизги звенолордун бири катары эсептелет. ЖОЖдогу окутуп, тарбиялоо боюнча туура уюштурулган маалыматтар студенттердин өз демилгелүү, чыгармачылык иши менен айкалышып, алардын көркөмдүк каалоолорун жана баа берүүлөрүнүн калыптанышын аныктайт.

Мугалимдин досканы кооз жасалгандай билиши, математика. Эне тил сабактарга боюнча окуу материалын доскага жакшы жайгаштыра билиши, ариптерди, цифраларды сулуулап жаза билиши, доскага жакшы сүрөт тарта билиши – мына ушулардын бардыгы мектеп балдарынын эстетикалык сапаттарынын, калыптанышынын мектеби болуп эсептелет! Мектеп жашындагы кенже балдардын бирөөнү тууроого жөндөмдүүлүгү өтө зор экендиги белгилүү. Ошондуктан доскадагылардын кандайча жазылгандыгына дептерлерге кантип сулуу жазуу керек экендигине мугалим дайыма балдардын көңүлүн буруп турат. Жазууну кантип жазуу керек экендиги жөнүндө мугалим балдарга кылдаттык менен кеңеш берип, бул ишке өз алдынчалыктын элементин киргизүүгө алардын умтулгандыгын белгилеп жана мактап турат. Тигил, же бул жазууну канткенде туура жана сулуу жазуу керек экендиги жөнүндө мугалим балдарга улам барган сайын бат-бат кеңеш берип турат.

Чыгарманы тактап окуу сабактары окуу процессинде чон орун ээлейт, эгерде ал сабактар туура уюштурулса, алар окуучулардын эстетикалык өркүндөшүнүн кубаттуу куралы болуп саналат. Бул сабактарда окуучулар адабият чыгармасын искусство чыгармасы катарында түшүнүүгө үйрөнгөндөй абалга, окуяга катышкан адамдарга, алардын мүнөз-

дүү белгилерине, кылык-жоруктарына, иштерине туура баа бере алгандай, окуучулар чыгарманын көркөмдүк деңгээлин сезгендей жана түшүнгөндөй абалга жетишүү үчүн аракеттенүү керек. Бул талаптар али ар бир мугалимдин ишиндеги эреже болуп кала элек, кээ бир мугалимдер окуу куралында орун алган адабият чыгармаларынын билим берүүчү гана жактарын белгилөөгө ушул убакка чейин умтулуп келе жатышат. Фактыларды, окуяларды, образдарды балдардын сезип-түшүнүшүнүн даражасын күчөтүү үчүн аларды окуучулардын өз тажрыйбасы менен салыштыруу ыгы пайдаланылат. Маселен, адабият чыгармаларында жаратылыштын сүрөттөлүп жазылышын талдаган кезде аны балдардын өздөрүнүн байкоолору менен салыштыруу абдан пайдалуу болор эле.

Терс көрүнүштөр жазылган көркөм чыгармаларды окуганда балдарды көрүнүштөргө жана сүрөттөп жазууларга туура баа берүүгө үйрөтүүнүн, бул көрүнүштөргө балдардын терс мамиле кылышынын калыптанышы үчүн шарт түзүүнүн чон мааниси бар.

Эстетикалык тарбия берүүдө ырларды, обондорду, аңгемелерди жомокторду окуучулардын кайталап түшүнүшүнүн ыгы да пайдаланылат. Кайталап түшүнгөн кезде мугалим балдардын көңүлүн корком чыгарманын өтө маанилүү жактарына бура алат, аларга биринчи жолу түшүндүргөн кезде алар байкабай калган жактарды ачып көрсөтөт. Кайталап түшүнүү мугалимдин баяндоосу менен кошо өтөт. Балдар канчалык жаш болсо, мугалимдин жардам бериши жана кийлигишүүсү ошончолук зарыл болот. Мугалимдин билгичтик менен, кызык өткөргөн аңгемеси жөлөк берген түшүнүк абдан терең жана көп кырдуу түшүнүк болот. Мектеп балдарынын андан аркы эстетикалык өркүндөшүнүн зарыл шарты болуп саналган баамдуулук балдарга мына ушундай иште калыптанат.

Адабият тексти менен иштөөдө мугалим сылыштырууну кенири пайдаланат. К.Д. Ушинский мындай деп бекеринен жазган эмес. «Биз дүйнөдөгү нерселердин бардыгын салыштыруу аркылуу билебиз, эгерде бизге кандайдыр бир жаны зат урунса, аны биз эч нерсеге теңештирсе албасак (эгерде ошондой заттын болушу мүмкүн болсо), анда биз ошол зат жөнүндө эч бир ой түзө албас элек да, ал жөнүндө бир да сөз айта албас элек».

Салыштыруу методу балдарды активдештирет, алардын ой-пикирин кенейтет, иштетет, алардын бир нерсеге көңүл бурушуна көп жардам берет.

Мугалим кандай белгилердин салыштырылууга тийиш экендигин билиши керек, маселен, музыкада бийик жана жапыс үн салыштырылат. Мугалим эң жөнөкөй белгилери салыштыра баштап, бара-бара балдарды эки чыгарманын негизги идеясын салыштырууга үйрөтөт.

Адабият чыгармаларынан таасир этишин китеп окууну балдардын көркөмдүк иш-аракеттеринин ар кандай түрлөрү менен ырдоо, сүрөт тартуу, боёо, пластилинден бир нерселерди жасоо, модель даярдоо менен айкалыштыруунун эсебинен күчөтүүгө болот.

Окуу үчүн арналган китептерде кээ бир элдик ырлар, акындардын ырлары бар, алар музыкалаштырылган. Эгерде окуучулар ошол чыгармалардын жакшы аткаруусун укса, алардын кээ бирлерин ыр сабагында үйрөнүп алышса, эн пайдалуу болор эле.

Кээ бир чыгармалардын негизинде сонун сүрөттөр тартылган. Аларды сабактарда пайдалануу зарыл. Айрым аңгемелерге жана жомокторго өздөрүнүн көркөмдөп, сүрөт тартуулары жөнүндө жакшы сүрөттүн конкурсун өткөрүү жөнүндө мугалим окуучуларга сунуш кыла алат.

Эстетикалык тарбия берүүдө окуу процесстеринин мүмкүнчүлүгү зор экендиги корунуп турат. Аларды билгичтик менен пайдалануу гана керек. Ошондой болсо да чечүүчү роль искусство менен түздөн-түз байланышкан окууга таандык.

Эгерде мугалим балдарды материалдын мазмунун эстетика жагынан туура түшүнүүгө гана үйрөтүп тим болбостон, материалдын көркөмдүк деңгээлине, сүрөттөп көрсөтүүнүн методуна, стилине, тилине, ыктарына мамиле кылуу ынтаасына ээ кыла алса, студенттердин эстетикалык маданиятка ээ болушуна чоң таасир тийгизе алат.

Адабияттар:

1. Мукасов Ы. Кыргыз элинин философиялык ойлومунун тарыхый динамикасы. - Бишкек, 2004.
2. Мамбетакунов Э., Сияев Т. Педагогиканын негиздери. - Бишкек, 2008.
3. Буров А.И. и др. Эстетика: проблемы и споры. - Москва, 1974.
4. Заглядина О.Н. Педагогическая культура и пути ее формирования. Материал конференции. - Уфа, 2009.

Рецензент: д.пед.н., профессор Бабаев О.Д.
